

УДК 377.017.4

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Ю. В. Ївженко

У статті розглядаються теоретичні питання щодо визначення педагогічних умов формування почуття громадянськості студентів у процесі діяльності молодіжних громадських організацій. Розкрито питання змістово-методичного забезпечення громадянського виховання та підготовки студентів до активної громадської діяльності.

Ключові слова: студенти, почуття громадянськості, педагогічні умови, молодіжні громадські організації.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Метою сучасного українського суспільства є розбудова незалежної української держави, тому виховання свідомого громадянина має нині важливе теоретичне та практичне значення. Значення громадянського виховання молоді зростає коли громадянські ідеали стають усвідомленими більшістю членів суспільства. Під час навчання у вищому навчальному закладі студенти повинні набути громадянської компетентності шляхом отримання знань про державу та суспільство, участі у громадському житті навчального закладу, діяльності молодіжних громадських організацій та інших студентських об'єднаннях. Важливим фактором виховання студентів у національному, так і в соціальному плані є формування почуття громадянськості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделювання об'єктів і явищ педагогічної дійсності науковці, як правило, використовують з метою обґрунтування закономірностей взаємодії різних процесів і явищ у творчій педагогічній діяльності. Педагогічні умови є важливим елементом педагогічного моделювання та визначаються як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес [1, с. 243]. Слід зазначити, у процесі проведення формувального експерименту визначаються закономірності формування громадянськості у студентів в цілому, так і кожної її складової, що дозволяє сформулювати відповідні педагогічні умови.

Тому у зв'язку з актуальністю означеної проблеми нами проаналізовано педагогічні умови у різних напрямках наукових досліджень щодо громадянського виховання, а саме: громадянського виховання учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах (П.В. Вербицька), управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу (Т.В. Гребеник), громадянського виховання школярів у системі середньої освіти Німеччини (М.Л. Кузякіна), громадянське виховання старшокласників у процесі історико-краєзнавчої діяльності (О.Ф. Кошоп), формування громадянської спрямованості старшокласників (Ю.І. Завалевський), педагогічні умови формування громадянської позиції студентської молоді (А.Г. Сігова), громадянське виховання студентів педагогічних університетів у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності (А.П. Панчук), громадянське виховання учнів основної школи в позаурочній діяльності (Л.О. Рехтета), формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту (І.І. Остапівська), педагогічні умови громадянського виховання підлітків у дитячо-юнацьких об'єднаннях (Т.С. Ціпан), педагогічні умови успішної громадянської соціалізації студентів (В.П. Шабанов), громадянське виховання учнів початкової школи у Франції (М.Є. Шабинський) тощо.

Аналіз наукових досліджень надав змогу виявити недостатнє наукове визначення й обґрунтування педагогічних умов формування почуття громадянськості студентів в процесі діяльності студентських об'єднань.

Метою статті є визначення педагогічних умов формування почуття громадянськості у студентів в процесі діяльності молодіжних громадських організацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою виховного процесу ВНЗ, засобом формування почуття громадянськості у студентів є організаційна форма діяльності студентських об'єднань як соціальної практики та механізму залучення молоді до громадського життя та суспільно корисної праці.

У процесі диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи, О.Г. Бражнич визначає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [2].

Розглядаючи організацію самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий педагогічні умови розділяють на зовнішні та внутрішні чинники [6]. До зовнішніх вони відносять відношення між викладачами та студентами, місце навчання, клімат тощо, а до внутрішніх – індивідуальні властивості студента.

Досліджуючи проблеми самореалізації студентів у молодіжних громадських організаціях, М. Г. Квітков визначив такі педагогічні умови: педагогічну взаємодію як форму педагогічного керівництва діяльністю громадського об'єднання; облік внутрішніх (психологічних) і зовнішніх (соціальних) факторів самореалізації студентів в процесі організації діяльності громадського об'єднання; цілеспрямоване моделювання педагогічних чинників самореалізації студентів [5].

Вивчаючи проблеми патріотичного виховання майбутніх викладачів, О.П. Жаровська схарактеризувала педагогічні умови як сукупність факторів, які будуть ефективно впливати на формування та розвиток усіх компонентів патріотизму у студентів як складової формування їх професійної компетентності [3].

Серед педагогічних умов формування громадянської спрямованості старшокласників, розроблених Ю.І. Завалевським, ми звертаємо увагу на максимальне розширення участі учнів старших класів у виховній діяльності навчального закладу, необхідність включення їх у суспільні відносини, залучення до взаємодії з різними соціальними інститутами [4].

Теоретично обґрунтувала модель технології формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності громадської організації «Пласт» І. І. Остапівська. Вона зазначила, що для ефективної діяльності молодіжного громадського об'єднання необхідно забезпечити виконання основних принципів: емоційність та романтизм; поєднати повагу із вимогливістю до вихованця; враховувати вікові та індивідуальні особливості та інше [7].

У своїх дослідженнях щодо соціалізації підлітків у діяльності молодіжних організацій О. Є. Панагушина визначала педагогічні умови як налагодження взаємодії між підлітками з урахуванням їх інтересів і потреб та урізноманітнення суспільно корисної діяльності шляхом залучення до молодіжних громадських організацій [8].

У нашому дослідженні ми визначаємо почуття громадянськості як комплекс емоцій особистості, які фіксують патріотичне ставлення до своєї Держави, її потреб і норм суспільного життя, до її символів,

культури, мови, історії, що відображається у громадсько-значущих діях, вчинках, спрямованих на забезпечення життєвих інтересів й прав людини, і впливає на зміну соціального середовища, відповідно до актуальних суспільних проблем. Таким чином, педагогічні умови, які забезпечують найбільш ефективне формування почуття громадянськості особистості у процесі виховної діяльності у молодіжних громадських організаціях, постають як сукупність процесів становлення особистості з громадянською свідомістю.

Враховуючи вищезазначене, ми визначаємо *педагогічні умови формування почуття громадянськості студентів* як взаємопов'язану сукупність обставин у процесі виховання студентів та участі їх у суспільно важливих громадських, культурно-мистецьких заходах молодіжних громадських організацій, що забезпечує досягнення студентом вищого рівня почуття громадянськості. Такі умови створюються шляхом організації і проведення доцільно обраних форм і методів педагогічної роботи із студентами.

Досліджуючи педагогічні умови формування громадянської позиції студентської молоді, розроблених А. Г. Сіговою, важливими для нашого дослідження є включення в навчально-виховний процес інноваційних форм роботи зі студентами, включення заходів, пов'язаних з вивченням основ демократичного суспільства, залучення до обговорення взаємозв'язку соціальної складової з їх майбутньою професією, обговорення інших проблемних питань [9].

Проаналізувавши діяльність молодіжних громадських організацій студентів, слід зазначити, що їх діяльність здійснюється за різними напрямками, а саме: виховання патріотизму, розвитку творчої особистості, формування здорового способу життя, розвитку підприємницької діяльності, євроінтеграція. Широке використання проектних технологій забезпечують розширення інформаційної обізнаності студентської молоді з питань моральних, соціокультурних цінностей і норм поведінки як основи формування громадянських почуттів. Тому важливою умовою є інформаційно-просвітницька робота зі студентами щодо формування соціально-ціннісних компетенцій та громадянської позиції студентів. У процесі інформаційно-просвітницьких заходів зі студентами широко використовуються такі форми, як організація та проведення культурно-мистецьких заходів, конкурси, тренінги, де студенти беруть активну участь.

Необхідно зазначити, що з лідерами молодіжних громадських організацій у навчальних закладах, як правило, не проводиться навчання з основ менеджменту у громадських організаціях, діловодства, етики та ділового етикету, основ ораторського мистецтва тощо. Відсутня також система підготовки педагогічних працівників ВНЗ до роботи з молоддю щодо розвитку організаторських, управлінських, комунікативних умінь. Відтак, необхідною умовою є підвищення рівня науково-методичної підготовленості педагогів вищих навчальних закладів щодо організації громадянського становлення.

Досліджуючи дитячо-юнацькі об'єднання, у Т. С. Ціпан обґрунтувала основні педагогічні умови громадянського виховання, а саме: залучення підлітків до суспільно корисної діяльності, вільний вибір кола спілкування та створення відповідного виховуючого середовища. Вона вважала, що у дитячо-юнацьких об'єднаннях необхідно організувати самоуправління, що моделюватиме відносини у сучасному громадянському суспільстві [10].

Виходячи з вищезазначеного і в рамках педагогічного дослідження, для студентів та лідерів розроблено навчальну програму, яка містить теоретичні та практичні заняття щодо організації діяльності громадських організацій у навчальних закладах, що дозволяє сформулювати почуття громадянськості у студентів. На теоретичних заняттях з використанням інтерактивних технологій за темами «Співпраця та допомога у молодіжній громадській організації», «Взаємодія МГО з адміністрацією ВНЗ, студентською радою самоврядування», «Волонтерська робота у громадській організації», «Налагодження співпраці та партнерських зв'язків МГО з громадськими та державними інститутами», студентські лідери знайомляться з діяльністю різних інституцій, опрацьовують питання пов'язані з роботою керівника проекту та порядком розподілу доручень, напрямками діяльності, налагодження співпраці та інше.

У контексті активізації громадянської освіти та виховання студентів, доцільно наголосити, що важливою є підготовка студентів до громадської діяльності. Завданням нашого дослідження визначено розробка комплексу методичних матеріалів: програм, рекомендацій, інструктивно-методичних документів та інше. Використання ефективних педагогічних методик в процесі підготовки педагогів вищих навчальних закладів вплинуло на формування почуття громадянськості та організації громадянського становлення студентів.

Здійснивши дослідження громадянської соціалізації студентів, В. П. Шабанов зазначав, що для розвитку громадянської компетентності в навчально-виховній діяльності слід широко використовувати інтерактивні соціально-комунікативні технології та створювати розвивальне освітньо-виховне середовище у навчальному закладі [11]. Тому ми вважаємо, що для підвищення ефективності громадянського виховання студентів необхідно запровадити у діяльність громадських об'єднань ВНЗ сучасного змісту, форм роботи, спрямованих на формування почуття громадянськості студентської молоді.

Для підготовки студентів ми використовуємо тренінги. Ця форма навчання об'єднує сукупність групових методів, що забезпечує оволодіння знаннями щодо соціальної взаємодії та впливає на формування умінь, знань і навичок, які сприяють усвідомленому вибору позитивних варіантів поведінки та на розвиток установок, власних потреб та мотивів. У програмі тренінгів для студентів передбачені теоретичний та практичний блоки. До теоретичних питань належить вивчення правових засад діяльності молодіжних громадських організацій, принципи створення культурно-мистецьких проектів, організації різноманітних акцій, спрямованих на громадянське виховання. До практичних занять відносяться конкурси, ігри, проекти та інші виховні заходи, в процесі яких відбувається осмислення громадянських цінностей.

На заняттях з розробки соціальних проектів студентів інформують про основні вимоги до проектів, алгоритм створення ініціативної групи з розробки проекту та групи з реалізації проекту. На тренінгах передбачено використання таких форм роботи, як інформаційне повідомлення, мозковий штурм, робота в групі, презентація тощо. Під час тренінгу відбувається обговорення соціальних проектів учасниками у мікрогрупах.

Дослідження показують, що значна частина молодіжних громадських організацій розробляють власні соціальні проекти, до яких залучаються студенти, наприклад: «Дніпровська хвиля» (Дніпро), «Новий час» (Конотоп), «Студентське об'єднання українських скаутів» (Київ), «Молодь за вищу освіту» (Київ), Асоціації правозахисних організаторів студентів України (Київ), Українська студентська спілка (Київ), «СПАМ» (Київ), Агентство соціальних проектів (КНЕУ), «Студентленд», а також міжнародна громадська організація «AIESEC» та інші.

Розглядаючи проектну діяльність молодіжних громадських організацій з позиції її успішної реалізації, слід зазначити, що вона залежить від рівня налагодження взаємодії студентства з адміністрацією навчального закладу. Отриманий досвід взаємодії з адміністрацією навчального закладу сприяє налагодженню взаємодії з представниками інших громадських організацій, органами державної влади на засадах партнерства і є важливою умовою реалізації проектів.

Студенти активно брали участь у міських заходах, а саме: тематичних семінарах, дискусіях, рольових й ділових іграх, виставках-презентаціях, конкурсах соціальних проектів, засіданнях «круглих столів», волонтерській діяльності тощо. Завдяки налагодженню міжособистісних зв'язків молодіжна організація стає середовищем, де студенти мають змогу проявити себе, а також навчаються визначати пріоритетні напрями діяльності організації та орієнтири для майбутніх соціальних проектів.

Для активізації громадської діяльності серед студентів-членів молодіжної громадської організації проводяться конкурси соціальних проектів. Студенти мають можливість презентувати свої проекти та отримати інформаційну підтримку адміністрації навчального закладу. Це дає можливість ініціативним групам студентів представити досвід соціальної, проектної діяльності, визначити широкий спектр проблемних питань, які турбують молодь, та окреслити шляхи їх вирішення. Переможці конкурсу проектів отримують відповідні дипломи.

Практична діяльність студентської організації має неабияке значення для формування почуття громадянськості. За їх відгукми, участь у проектах, соціальних акціях дозволило проявити громадянські якості, адже вони виступали в ролі ініціаторів, організаторів, тренерів, ведучих заходів тощо.

Таким чином, виходячи із мети нашого дослідження, ми визначили основні педагогічні умови у діяльності громадських молодіжних об'єднань, які впливають на формування почуття громадянськості у студентів:

- впровадження в діяльність громадських об'єднань ВНЗ змісту, форм роботи, спрямованих на формування почуття громадянськості студентської молоді;

- здійснення систематичної інформаційно-просвітницької роботи зі студентами щодо формування соціально-ціннісних компетенцій як умови громадянської позиції;

- підвищення рівня науково-методичної підготовленості педагогів вищих навчальних закладів щодо організації громадянського становлення.

Вивчення досвіду роботи молодіжних громадських організацій дає підставу стверджувати, що удосконалення педагогічних технологій соціально-громадської діяльності студентських об'єднань дозволяє підвищити рівень сформованості у студентів почуття громадянськості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши досвід діяльності молодіжних громадських організацій студентів та дослідження науковців щодо громадянського виховання молоді, ми визначили педагогічні умови формування почуття громадянськості студентів молодіжних громадських організацій.

Під педагогічними умовами формування почуття громадянськості студентів ми розуміємо взаємопов'язану сукупність обставин у процесі виховання студентів у молодіжній громадській організації та взаємодії їх членів з ВНЗ, що забезпечує досягнення студентом вищого рівня сформованості почуття громадянськості.

Слід зазначити, що тренінгові заняття та практична участь у громадських заходах допомогли студентам зрозуміти роль діяльності молодіжних громадських організацій у розбудові демократичного суспільства, проявити свої громадянські почуття, більш глибоко зрозуміти зміст громадянських цінностей.

Враховуючи актуальність й своєчасність досліджуваної проблеми, подальшого вивчення потребують питання визначення оптимальних форм і методів роботи зі студентами, що сприятимуть підвищенню рівня сформованості почуття громадянськості у студентів.

Література

1. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А. В. Семенова]. – Одеса: Пальміра, 2006. – 272 с.
2. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О.Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
3. Жаровська О. П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету: автореферат дис... к. пед. н.: 13.00.07 – теорія та методика виховання // Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. // Жаровська О. П. – Вінниця., 2015. – 23 с.
4. Завалевський Ю. І. Формування громадянської спрямованості старшокласників у виховному процесі загальноосвітніх навчальних

- закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Ю. І. Завалевський. – К., 2003. – 19 с.
5. Квитков М. Г. Педагогические условия самореализации молодежи в общественных организациях : автореферат дис. ... канд. пед. наук : Квитков М. Г. 13.00.01 : Омск, 2000 – 18 с.
 6. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. / А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, [та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
 7. Остапівська І. І. Формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту: автореферат дис... к. пед. н. : 13.00.07 – теорія та методика виховання // Волинський національний університет імені Лесі Українки. // Остапівська І. І. – Луцьк, 2011. – 20 с.
 8. Панагушина О. Є. Взаємодія школи з молодіжними організаціями як чинник успішної соціалізації підлітків / О. Є. Панагушина // Соціальна педагогіка : теорія і практика. – 2009. – № 3. – С. 29–36.
 9. Сігова А. Г. Педагогічні умови формування громадянської позиції студентської молоді: автореферат дис... к. пед. н. : 13.00.07 – теорія та методика виховання // Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти.// Сігова А. Г. – К., 2008. – 20 с.
 10. Ціпан Т. С. Педагогічні умови громадянського виховання підлітків у дитячо-юнацьких об'єднаннях: автореферат дис... к. пед. н. : 13.00.07 – теорія та методика виховання // Рівненський державний гуманітарний університет.// Ціпан Т. С. – Рівне, 2012. – 20 с.
 11. Шабанов В. П. Громадянська соціалізація студентів коледжу в позанавчальній діяльності: автореферат дис... к. пед. н.: 13.00.05 – соціальна педагогіка // Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»// Шабанов В.П. – Луганськ., 2012. – 23 с.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЧУВСТВА ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ СТУДЕНТОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МОЛОДЕЖНЫХ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Ю. В. Ивженко

В статье рассматриваются теоретические вопросы определения педагогических условий формирования чувства гражданственности студентов в процессе деятельности молодежных общественных организаций. Раскрыты вопросы содержательно-методического обеспечения гражданского воспитания и подготовки студентов к активной общественной деятельности.

Ключевые слова: студенты, чувство гражданственности, педагогические условия, молодежные общественные организации.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF STUDENTS' SENSE OF CITIZENSHIP IN YOUTH PUBLIC ORGANIZATIONS

Yu. V. Yivzhenko

The article is dedicated to investigation of the theoretical aspects of defining pedagogical conditions of formation of students' sense of citizenship in the process of activity of the youth public organizations. The issues of the content-methodological support of students' civic education and their training for active social activity are revealed.

Key words: Students, sense of citizenship, pedagogical conditions, youth public organizations.

Івженко Юрій Васильович – завідувач сектору соціальної роботи Інституту модернізації змісту освіти (м. Київ, Україна). E-mail: metody@ukr.net

Yivzhenko Yuriy Vasylyovych – Head of the Social Work Department of the Institute of Modernization of Educational Content (Kyiv, Ukraine). E-mail: metody@ukr.net